

De

NUMMER 32 /// JAARGANG 85 /// 24 SEPTEMBER 2010

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Gebedsliturgie

Geen andere goden

Evangelie & Moslims

**Wat zullen
we zingen?**

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie Prof. dr. Ad de Bruijne
(hoofdredacteur), drs. Heleen Sytsma - van Loo
(eindredacteur), drs. Bas Luiten, drs. Janneke Burger -
Niemeijer, dr. Hans Schaeffer

Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Beeldredactie Frouckje van der Wal

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak douglas design
Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie
De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 99

Advertenties
tel. 0529 - 43 88 99 /// info@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen
€ 49,95 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand
voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar
schriftelijk of per e-mail te geschieden
(voor 1 december)

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99

*Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.*

Foto cover: Frouckje van der Wal

www.dereformatie.nl

DOUMA DAAGT UIT

TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOFDREDACTEUR ///

Liever had ik dit stukje niet geschreven.
Het gaat over professor J. Douma die
op zijn website verontrust schrijft over
ontwikkelingen in de Gereformeerde
Kerken. Hij is mijn voorganger en onze
relatie is goed. Elkaar publiek bestrij-
den geeft zomaar een verkeerd signaal
in de kerken.

Toch ontkom ik niet aan een reactie,
al was het alleen maar omdat hij ook
De Reformatie en de Theologische
Universiteit noemt. Bovendien vrees ik
dat het gewicht van zijn naam onbe-
doeld onvrede in de kerken mobiliseert.
Onthullend vond ik zijn klacht in het
Nederlands Dagblad dat 'het establish-
ment' zwijgt, terwijl hij 'ze' toch sterk
uitdaagt. Zelfs als die woordkeus niet
bewust was, ademt zij de sfeer van een
machtsconflict. Zij ondermijnt het
vertrouwen in wie nu voorgaan.

In De Reformatie van 8 oktober a.s.
volgt een uitvoeriger reactie. Nu al-
leen twee opmerkingen. Regelmatig
signaleert Douma terecht opvallende
ontwikkelingen in de kerken. De ver-
anderingen zijn soms inderdaad groot,
bijvoorbeeld in de omgang met de
Schrift en de houding jegens andere
kerken. Dat moeten we niet ontkennen
of bagatelliseren, zoals soms gebeurt.
Royaal toegeven en open verantwoor-
den is beter.

Tegelijk toont Douma te weinig besef
van de praktijk van vandaag en de
dilemma's daarbinnen. Zijn kritiek op
een andere liturgische sfeer negeert de
ingewikkelde realiteit dat kerkleden
vandaag cultureel en spiritueel zeer
uiteenlopende bagage meedragen.
En rond homoseksualiteit proef je
nergens dat Douma zich bezint op
het waarneembare feit dat zijn eigen
benadering tegenwoordig leidt tot het
uiteindelijke vertrek van de meeste
homo's uit de kerk. Zijn opmerkingen
over de nieuwe opzet van De Reforma-
tie verwaarlozen de veranderde plaats
van gedrukte media in deze tijd, zeker
onder jongere generaties. En bij alle kri-
tie op de plannen van de TU komt hij
niet met een alternatief dat binnen de
handelingsmogelijkheden van nu echt
uitvoerbaar is.

Meer oog voor de echte knelpunten en
uitdagingen zou waarschijnlijk ook
leiden tot wat meer vertrouwen.

IN DIT NUMMER

LIEDBOEK 2012

In opdracht van de PKN wordt gewerkt aan een nieuw Liedboek. De GKv nemen deel aan het project. Jan Smelik schrijft over het creëren van voldoende draagvlak en het rekening houden met de theologische verscheidenheid van de deelnemende kerken.

DE EVANGELICALE LITURGIE

Het boek *Samen in de naam van Jezus* beschrijft en beoordeelt de evangelicale liturgiepraktijk. Omdat die tegenwoordig veel aantrekkingskracht uitoefent op de traditionele kerken, is het goed de achtergronden en motieven daarvan tegen het licht te houden.

DE BARBECUEËNDE KERK

Een gemeente kun je vergelijken met een familie, waarbinnen het soms ook moeite kost om de verhoudingen goed te houden. Maar in de kerk is er iets anders wat ons samenbindt: we delen Christus. Laat dat de verhoudingen typeren en diepgang geven.

EN VERDER

611 COLUMN GELUK /// 611 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 618 BIJBELTAAL GEBEDSLITURGIE ///

620 BOEKBESPREKING GEEN ANDERE GODEN /// 622 BOUWEN AAN RESPECTVOLLE RELATIES ///

624 LOKAAL HET GELOOF IS GRATIS /// 625 VRAAG EN ANTWOORD /// 625 KORT NIEUWS, PERSBERICHTEN ///

603 UIT DE KERKEN

Werken aan een nieuw liedboek

TEKST EN FOTO: DR. JAN SMELIK, HYMNoloog, ADVISEUR REDACTIE LIEDBOEK 2012 ///

Sinds 1992 zijn de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) bezig met een opvolger voor de gezangenbundel uit het *Gereformeerd Kerkboek*. In het kader daarvan zijn tot op heden 280 liederen uit het *Liedboek voor de Kerken* vrijgegeven voor gebruik in de eredienst en nog eens zo'n 200 uit andere bundels. In 2006 verscheen een hernieuwde, voorlopige editie van het kerkboek; de definitieve uitgave staat gepland voor 2014.

Ook binnen de Protestantse Kerk in Nederland wordt momenteel gewerkt aan een nieuwe gezangbundel. In 2007 werd daartoe opdracht gegeven aan de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK). Sinds april 2008 werken een redactie en acht werkgroepen aan de nieuwe bundel, die volgens planning in 2012 gereed moet zijn. Tijdens de presentatie van het project op 31 oktober 2009 in de Utrechtse Nicolaikerk werd de titel van de nieuwe liedbundel bekendgemaakt: *Liedboek - zingen en bidden in huis en kerk*.

De nieuwe ISK-liedbundel is ook van belang voor de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), aangezien zij in het najaar van 2008 besloten om deel te nemen aan de samenstelling ervan (Acta GS Zwolle 2008, art. 64). De GKv zijn evenals de Nederlands Gereformeerde Kerken sinds eind 2008 lid van de ISK.¹ Over de opzet van het nieuwe ISK-liedboek en de minimale criteria die gehanteerd worden, heb ik in dit blad al

in 2007 vrij uitgebreid geschreven.² Het lijkt me voldoende hier te memoreren dat de beoogde bundel nadrukkelijk niet alleen voor gebruik in de erediensten bedoeld is, maar ook voor andere zogenoemde leefkringen, bijvoorbeeld andere gemeentevieringen, getijden en huisliturgie. Er zullen ook teksten in het liedboek komen die niet bedoeld zijn om gezongen te worden, zoals gebeden en meditatieve teksten. Daarmee wordt een goede gereformeerde traditie voortgezet.

Werkwijze De ISK is verantwoordelijk voor het redactionele proces. Er is een dertienkoppige redactie gevormd die bijgestaan wordt door vijf adviseurs en acht redactionele werkgroepen. De leden van redactie en werkgroepen, in totaal zo'n zeventig personen, zijn benoemd door de ISK. Ze vertegenwoordigen geen kerkgenootschap of geledingen daarbinnen, maar participeren enkel op persoonlijke titel. Dat geldt dus

ook voor de vrijgemaakt-gereformeerden die als werkgroeplid of adviseur bij het project betrokken zijn.

Elke werkgroep heeft een specifiek aandachtsgebied. De verschillende aandachtsgebieden zijn achtereenvolgens (1) Psalmen, (2) Gezangen in het huidige Liedboek, (3) Nieuwe Nederlandse liederen, (4) Nieuwe buitenlandse liederen, (5) Kinder-, jeugd- en tienerliederen, (6) Liturgische gezangen, (7) Overige zangvormen en (8) Gebeden en teksten voor meditatie. In elke werkgroep zijn deskundigen benoemd op het gebied van theologie, hymnologie, liturgiek, kerkmuziek en taal.

De werkwijze is als volgt: de werkgroepen beoordelen het liedrepertoire dat tot hun aandachtsgebied hoort. Hun selecties leggen ze voor aan de redactie die beslist welke liederen een plaats krijgen in het liedboek. Momenteel wordt er een groslijst aangelegd van liederen die door redactie en werkgroepen geselecteerd zijn. De redactie en dus niet kerkelijke vergaderingen van participanten zal uit deze verzamelijst een keuze maken voor het nieuwe liedboek.

Betrokkenheid Belangrijke vragen zijn natuurlijk of er binnen de participerende kerken draagvlak bestaat voor een nieuw liedboek, wat men ervan verwacht en op welke manier de kerken betrokken worden bij het proces en hun inbreng hebben.

Voor wat de PKN betreft zijn de eerste twee vragen beantwoord door middel van een enquête die in 2008 onder classes en gemeenten gehouden is. Deze enquête, die vanwege de grote respons als representatief beschouwd mag worden, wees onder meer uit dat het *Liedboek voor de Kerken* in 85 procent van de gemeenten gebruikt wordt. Daarnaast worden nog talloze andere bundels gebruikt. Ik noem er enkele: de *Evangelische Liedbundel* wordt door 18 procent gebruikt, de bundel *Alles wordt nieuw* in 14 procent en de bundels *Opwekking* in 3,7 procent van de gemeenten.

Ook bleek dat tweederde van de PKN-gemeenten verwacht dat er continuïteit zal zijn tussen het huidige en het nieuwe liedboek. Iets minder dan de helft stelt het op prijs als er repertoire opgenomen wordt uit bundels die na 1973 verschenen zijn. Zo'n 45 procent van de gemeenten hecht grote waarde

aan liederen die de jeugd aanspreken. Natuurlijk worden de resultaten van de enquête meegewogen door de redactie. Nog op een andere manier worden de kerken bij het project betrokken. De deelnemende kerken hebben namelijk zelf supervisors aangesteld die beschouwd kunnen worden als representanten van de toekomstige gebruikers van het nieuwe liedboek, onder andere doordat zij werken met klankbordgroepen waaraan mensen uit hun eigen denominatie deelnemen. Supervisors en klankbordgroepen krijgen regelmatig materiaal van de redactie onder ogen en leveren daarop commentaar. De redactie kan op basis van dat commentaar besluiten bijstellen. Noemenswaard is ook dat de ISK regionale zangavonden organiseert waarin informatie gegeven wordt over het liedboekproject en waarin al zingend kennisgemaakt kan worden met liedmateriaal dat mogelijk in het nieuwe liedboek een plek zal krijgen.³ Daarnaast kunnen plaatselijke kerken een gemeenteavond organiseren rond het nieuwe liedboek en voor de praktische invulling een beroep doen op de ISK. Naar mijn oordeel biedt de gevolgd

werkwijze voldoende garanties dat er geen bundel komt die van bovenaf opgelegd wordt, waarvoor geen draagvlak gecreëerd is en waarin de gebruikers zich onvoldoende herkennen. Daarnaast waarborgt de procedure dat de bundel in zijn geheel en de afzonderlijke liederen voldoende kwaliteit hebben.

Verscheidenheid De beoogde bundel wil tegemoet komen aan de religieuze en spirituele verscheidenheid binnen de deelnemende kerkgenootschappen. Om die reden wordt er veel aandacht geschonken aan het creëren van draagvlak en aan de aansluiting bij de bestaande liedcultuur binnen de diverse participerende kerken – de herkenbaarheid van de bundel.

De enorme verscheidenheid aan liederen die binnen de participerende kerken gebruikt worden, maakt het soms wel lastig om het begrip kwaliteit nader in te vullen. Het blijkt in de praktijk erg ingewikkeld om selectiecriteria te formuleren. De redactie werkt momenteel met zogeheten primaire en secundaire criteria (beter: uitgangspunten). Bij primaire criteria gaat het om kwaliteit op het gebied van tekst, muziek, theologie en liturgische functionaliteit. Bij secundaire criteria wordt gelet op de internationale en historische betekenis van het lied, op de beschikbaarheid van kerkmuzikale bewerkingen van het lied, geliefdheid en toegankelijkheid van de bundel als geheel. Deze secundaire criteria kunnen de motivatie versterken om een lied te selecteren; ze zijn op zichzelf onvoldoende voor de selectie van een lied.

Omdat het nieuwe liedboek tegemoet wil komen aan de theologische en spirituele verscheidenheid, kan iedereen – elk kerkverband of stroming – er nu al rekening mee houden dat het nieuwe

liedboek niet alleen repertoire gaat bevatten dat binnen de eigen kerk of groep gewaardeerd wordt. In het besluit van de GS Zwolle 2008 wordt gesteld dat de vrijgemaakten 'naar verwachting niet alle liederen uit het nieuwe Liedboek kunnen gebruiken.' Die verwachting zal zeker uitkomen; we zullen niet enkel liederen in de bundel aantreffen die binnen onze kerken uit theologisch-inhoudelijk oogpunt gezongen kunnen worden. Ook zullen er liederen in staan die, in elk geval op dit moment, niet zo goed aansluiten bij de spiritualiteit binnen grote delen van onze kerken. Maar dergelijke gezangen tref je ook binnen het huidige *Gereformeerd Kerkboek* aan. Vermoedelijk zullen de deelnemende kerkengroepen verschillend reageren en omgaan met de diversiteit die het nieuwe liedboek zal kenmerken. Van alle participanten wordt in elk geval gevraagd rekening te houden dat de bundel ook bedoeld is voor groeperingen met een andere theologische achtergrond en die in meer of mindere mate ander liedrepertoire zingen. Overigens zou ik hier ook willen wijzen op het voordeel van een rijk geschaakt liedboek, namelijk dat het mogelijkheden biedt in aanraking te komen met liederen en liedgenres waartegen theologisch-inhoudelijk geen bezwaren bestaan, maar die anders niet zo snel binnen het gezichtsveld zouden komen. In die zin kan de bundel verrijkend werken. Omdat in onze praktijk synodes bepalen welke liederen gezongen mogen worden in de eredienst, ligt het voor de hand dat er een lijst komt met niet-goedgekeurde liederen. Het is niet waar, zoals in een persbericht van de ISK uit december 2009 stond, dat onze kerken door hun participatie binnen

de ISK afscheid genomen hebben van de praktijk dat synoden bepalen welke liederen gezongen mogen worden. Misschien is eerder het tegendeel het geval, namelijk dat deelname aan het nieuwe liedboek voor menigeen juist een extra argument zal zijn om die praktijk in stand te houden.

Eigen bundel Hoe het ook zij, door te participeren in de ISK hebben onze kerken hun zeggenschap over het liedrepertoire dat in de liturgie gebruikt kan worden natuurlijk niet uit handen gegeven. Dat geldt ook voor de mogelijkheid om naast het nieuwe Liedboek te komen tot een eigen liedbundel. Hoogstwaarschijnlijk zullen veel kerkgenootschappen andere bundels gaan of blijven gebruiken als aanvulling op het nieuwe Liedboek. Uit de besluiten van de GS Zwolle 2008 maak ik op dat een nieuwe gezangenbundel uit het *Gereformeerd Kerkboek* niet van de baan is, zoals ten onrechte gesteld werd in het hierboven genoemde persbericht van de ISK. Wel is het jaar van geplande uitgave verschoven van 2011 naar 2014. Dat is dus na het gereedkomen van het nieuwe ISK-liedboek. Dit biedt de mogelijkheid dat de kerken op basis daarvan bekijken welke liederen in het *Gereformeerd Kerkboek* opgenomen moeten worden. Het lijkt mij wenselijk dat die vrijge-

maakte gezangenbundel als aanvulling achter het nieuwe Liedboek geplaatst wordt, want dan zouden we weer met één liedbundel naar de kerk kunnen. Probleem is dan nog wel de psalmberijming. Het staat nu al vast dat het nieuwe Liedboek het complete Geneefse psalter in de berijming uit 1967 zal bevatten. Onze kerken gebruiken tot nu toe een eigen psalmberijming. Wellicht kunnen we de komende jaren gebruiken om nog eens na te denken of er echt goede redenen zijn om niet de berijming (1967) uit het Liedboek te gaan gebruiken die in Nederland verreweg het meest gebruikt wordt.

Meer info: www.liedboek.nl

- 1 Momenteel zijn de volgende kerken in de ISK vertegenwoordigd: de Protestantse Kerk in Nederland, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Broederschap der Remonstranten en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB, de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken (vrijg.) en de Verenigde Protestantse Kerk in België.
- 2 J. Smelik, 'Samen op weg naar een nieuw liedboek', *De Reformatie* 82/41 (21 juli 2007) 715-718. Geïnteresseerden kunnen het artikel lezen/downloaden via mijn website www.smelik.net (www.smelik.net/reformatie8241.pdf)
- 3 In de maand november worden regionale zangavonden gehouden in Drachten, Wassenaar, Amstelveen en Deventer. Meer informatie: www.liedboek.nl.

✚ SAMENVATTING

Sinds twee jaar nemen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) deel aan het project Liedboek 2012. Een jaar eerder had de Protestantse Kerk Nederland opdracht gegeven aan de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied om tot samenstelling van een nieuw Liedboek te komen. Het interkerkelijke karakter van het project vraagt van de samenstellers fijngevoeligheid op twee terreinen: het creëren van voldoende draagvlak en het rekening houden met de theologische en spirituele verscheidenheid binnen de deelnemende kerkgenootschappen.

HENK SCHAAFSMA, ORGANISATIEADVISEUR, MEDIATOR EN COACH VAN O.A. PREDIKANTEN ///

Geluk

‘Nou heb ik het geluk dat ik niet in God geloof,’ zei hij en keek me vanonder zijn smoezelige leren hoed indringend aan. Na een lange dag zeilen op het IJsselmeer met veel wind waren we beland in een Fries dorp. Daar in dat café trof ik hem. Toen ik naast hem aanschoof, keek hij mij vorsend aan. De geur van zijn zware shaggie deed me denken aan mijn studententijd. Zijn grijze haar dat hij in een staart droeg, deed me vermoeden dat we zo ongeveer even oud waren. Maar wat hij al niet had meegemaakt, dat wil je niet weten. Om te beginnen had hij als marinier door de wereld getrokken: oorlogen meegemaakt en pal gestaan voor volk en vaderland, de dood vele malen in de ogen gezien. Ook had hij de zeeën bevaaren. Zijn huwelijk was stukgelopen, zijn vrouw had hem in de steek gelaten. Met zijn kinderen had hij nauwelijks

contact, behalve met zijn jongste dochter. Maar daar was wel een vlekje aan. Ze had kennis aan een Urker. Met hem ging ze ‘s zondags mee naar de kerk. Mijn gesprekspartner ging wel eens mee. De dominee vond het goed als hij kwam, als hij zijn haar maar in een staart samenbond. Nou, die lol wilde hij hem wel doen. Maar je maakte hem niks meer wijs. Het leven had hem genoeg geleerd. Hij had het vertrouwen in de mensheid en in God verloren. Toen sprak hij die woorden: ‘Nou heb ik het geluk dat ik niet in God geloof.’ Het flitste door mij heen: dat wordt evangeliseren, Hendrik! De gelegenheid doet zich voor! Pak hoofdstuk 1 van het handboek en ga van start. Ik dacht terug aan de preek van de zondag ervoor. Het ging over de zaligsprekingen. Daar staat beschreven wie Jezus gelukkig noemt: als je nederig bent en arm van

geest. Er staat beschreven dat je door Jezus geprezen wordt als je met deze mensen omgaat. Gaan

de zaligsprekingen over deze man? Hoe kun je jezelf nu zonder God gelukkig noemen als je zo door het leven getekend bent? Wie vertrouw je dan nog? Met die vragen in mijn hoofd luisterde ik naar hem. Toen het onze tijd was om te gaan, stond hij op van zijn kruk. Hij keek me indringend aan vanonder zijn smoezelige leren hoed. Ik rook de zware shag. Zijn ogen stonden vochtig. Hij gaf me een hand en zei: ‘Bedankt Henk, je bent een mens die je kunt vertrouwen’. We slenterden terug naar de boot en ik dacht: noem je dit nu evangeliseren? Kun je zo iemand voor Christus winnen?

WWW.DEREFORMATIE.NL

Bezoek ook eens onze website. Daar vindt u naast een aantal inhoudelijke bijdragen stellingen bij de thema's van de afgelopen maanden en informatie over de thema's die de komende tijd in De Reformatie aan de orde zullen komen. Op de stellingen kunt u nog steeds reageren; suggesties voor nieuwe thema's zijn welkom.

In het nummer van 8 oktober a.s. gaat ds. Bas Luiten in op de kritiek die prof. Douma op zijn website heeft geuit op de huidige manier van leidinggeven in de kerk. Daarnaast komt er in dat nummer een bijdrage van ds. Jos Douma over stil zijn voor God, over retraites en mediteren.

Het nummer daarna verschijnt niet twee maar drie weken later (D.V. op 30 oktober). Dat is een extra dik nummer en een gezamenlijke uitgave van *De Reformatie* en *Opbouw*, het orgaan van de Nederlands Gereformeerde kerken. Het thema van dat nummer is Omgaan met de dood.

Het thema van dit nummer van De Reformatie is *Wat zullen we zingen?* U kunt op de website uw mening geven over de volgende stelling:

We hebben helemaal geen behoefte aan een nieuw liedboek.

De evangelicale liturgie

TEKST: ANJE DE HEER, KERKMUSICUS, ADVISEUR STEUNPUNT LITURGIE EN STAFFUNCTIONARIS KERKZANG.NL /// FOTO: JOOST SYTSMA

‘Liturgie is een beladen term in de evangelische wereld [...]. Wij gebruiken het doorgaans niet in verband met onze eigen bijeenkomsten, maar voor die van anderen. Voor die van de ‘traditionele’ kerken. Daarbij komt ons al snel het beeld voor ogen van een voorspelbare en strakgeordende kerkdienst, waar volgens ons te weinig leven in zit. In plaats van zulke ‘liturgische’ diensten verkiezen wij ‘vrije’ samenkomsten, want we hechten aan een ongedwongen sfeer, een eigentijdse presentatie, ruimte voor variatie.’

Met deze woorden tekent Evert W. van de Poll de houding die velen ten opzichte van liturgie innemen. In de eerste plaats in evangelische kringen, maar ook daarbuiten is deze opvatting regelmatig te horen. Van de Poll schrijft de bovenstaande zinnen in de Inleiding van zijn boek *Samen in de naam van Jezus. Over evangelische liturgie en muziek*. Het zal duidelijk zijn dat hij de beschreven opvatting niet deelt, want dan was dit boek er nooit gekomen. In hetzelfde voorwoord maakt duidelijk waarom: ‘Niemand zal het verschil ontkennen tussen de rooms-katholieke mis en een charismatische meeting [...] maar in feite vormen ze twee varianten van hetzelfde, namelijk liturgie.’ Het uitgangspunt van het boek is duidelijk: ook in evangelische samenkomsten is er sprake van liturgie. En voor deze liturgische praktijk schreef Van de Poll zijn boek. Evert van de Poll is verbonden aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven voor de vakgebieden missiologie en praktische theologie. In 2008

promoveerde hij op een studie naar de messiaanse beweging en haar omgang met ‘heilige tijden en gebruiken’. Hij is daarnaast ook zendingspredikant in Frankrijk. In de loop van zijn werkzame leven was Van de Poll actief binnen verschillende kerkelijke stromingen: baptisten, anglicaanse kerk, evangelische gemeenten en de Nederlandse Hervormde Kerk. ‘Door alle ervaringen’, zo schrijft hij, ‘ben ik gaandeweg meer doordrongen geraakt van de waarde van de vrijkerkelijke evangelische traditie’.

Theologie Het is dus geen wonder dat in deel I van *Samen in de naam van Jezus* de geschiedenis en de achtergronden van de vrijkerkelijke evangelicale traditie ruimschoots aan bod komen. De wortels van deze stroming liggen deels in de protestantse traditie en deels in de vrije groeperingen zoals de wederdopers. Vervolgens onderging de evangelische beweging grote invloed van de 18de- en 19de-eeuwse opwekkingsbewegingen. De huidige gemeenschappen van evangelicale signatuur

bewegen zich in liturgische opzicht tussen een meer ‘kerkelijke’ traditie van vrij behoudend karakter (met in de samenkomsten vaste onderdelen, vaak in vaste volgorde, terwijl de dienst doorweven is met gemeentezang) en de opwekkingstraditie (muziek voorafgaande aan de dienst, opening, zangdienst, boodschap en antwoord, collecte en mededelingen, afsluiting). Er is geen uitgesproken theologische visie op de structuur van de dienst, maar wel een theologische duiding van de samenkomst op zich. Van de Poll typeert die als volgt: in de eerste plaats neemt de *Schrift* een centrale plaats in. De prediking is gericht op de toepassing van het Woord in het dagelijks leven en de persoonlijke omgang met God. In de tweede plaats: de samenkomst is *devotioneel* van aard, de gelovigen kunnen hun persoonlijke relatie met God uiten en innen, ze kunnen Hem ervaren. Kenmerkend is daardoor de taal van het gevoel, want God wordt gekend via het gevoel. In de derde plaats: de samenkomst is het middel bij uitstek voor de opbouw van de gemeente tot *geloofsgemeenschap*. In de vierde plaats: de samenkomsten geven zicht op de volle breedte van het *Koninkrijk van God*

‘De ware tegenstelling is niet die tussen kwaliteit en eenvoud, maar tussen kwaliteit en vervlakking’

en dan met name in de toekomst. In de vijfde en laatste plaats: in ieder geval in het verleden maar ook nu nog zijn de samenkomsten missionair van karakter, als zodanig zijn ze gericht op overgave en bekering.

Ontwikkelingen De evangelicale stroming is beweeglijk van aard. Van de Poll geeft een beschrijving van vier ontwikkelingen die zich daarbinnen op dit moment aftekenen: de nadruk op lofprijzing, liturgische verschuivingen die daar het gevolg van zijn, diverse manieren van aansluiting bij de populaire

cultuur, en vormen van herbronning door terug te keren naar oudkerkelijke gebruiken of door aansluiting te zoeken bij de joodse traditie.

Omdat binnen de GKv ook de roep klinkt om meer nadruk op lofprijzing, geef ik in het kort weer wat Van de Poll hierover schrijft.

Hoewel er in de evangelische beweging altijd al veel gezongen is – met veel herhaling, staande of juist knielend, handen omhoog en al dan niet zingend in tongen – komt er vanaf

de jaren '60 steeds meer nadruk op de *lofprijzing* te liggen, in stijl en middelen aansluitend bij de populaire muziekcultuur.

Onder *lofprijzing* moet hier verstaan worden: de zangdienst, het zangblok waarmee de dienst begint. Dit leidde tot meer muziek in de samenkomsten, en een nieuw reper-

toire van 'opwekkingsliederen'. Deze ontwikkeling leidde tot een ingrijpende verandering van de functie van gemeentezang, waardoor ook de

'Lofprijzing mag zo breed zijn als de inhoud van het boek der Psalmen'

spiritualiteit veranderde. Er werd niet langer gezongen *over* Jezus maar *tot* Jezus, en het wij-lied maakte plaats voor het ik-lied. Zo ontstond de *adoratie*, ‘een muzikaal aangestuurde ervaring van Gods aanwezigheid’, want het doel van de lofprijzing is de intieme omgang met God. Adoratie leidt uiteindelijk tot *intimiteit*, de aanraking van God.

Gevolg van deze nadruk op lofprijzing is een ingrijpende accentverschuiving: naast de verkondiging ontstond er een tweede kern in de samenkomsten, namelijk het lofprijzingsblok met als hoogtepunt de adoratie. En dat betekent: ‘De [preek] heeft concurrentie gekregen. Zij moet qua ervaringsgehalte opbieden tegen de muziek. Dat is niet altijd eenvoudig omdat er al heel wat geestelijke energie in de lofprijzing en adoratie is gebruikt.’ Van de Poll noemt nog een nadeel: ‘In plaats van dat de gelovigen ‘samen’ komen, ontstaat er een andere dynamiek, die van het optreden en het schouwspel.[...] er [ontstaat] een ambiance waarin mensen muzikaal vermaakt worden’. Bij dit laatste speelt de aansluiting bij de actuele populaire cultuur een grote rol, want vanaf de jaren ’60 van de 20ste eeuw vraagt deze muziekcultuur meer en meer om een uitgebreid muziekapparaat, van zangers en spelers tot mengpanelen en belichting. Hand in hand met deze ontwikkelingen rond de lofprijzing, gaat de toenemende nadruk op het werk van de Geest: ‘Terwijl de adoratie

opstijgt, komt God naar beneden. Via de muzikaal aangestuurde adoratie wordt Hij ervaren als een immanente God, en dat leidt ertoe dat mensen worden overtuigd van zonde, bekeerd, genezen, bevrijd van boze geesten. Zij kunnen profetische woorden en visioenen ontvangen’.

Psalmen Deel II van het boek van Van de Poll gaat over de muziek, en de betekenis, plaats en functie ervan in de liturgie. Hij gaat uitgebreid in op de Psalmen, vanuit de gedachte dat er bij alle onenigheid die er is rond het lied in de kerk – ook en vooral in de evangelicale traditie – een Bijbelse verankering nodig is. Zijn conclusie is: ‘Lofprijzing is breed van inhoud. Wat in de psalmen lofprijzing heet, strekt zich uit tot de totaliteit van het menselijk bestaan. De meest uiteenlopende gemoedstoestanden worden er in vertolkt: blijdschap, dankbaarheid, verwondering, innerlijke vrede. Je treft er ook vertwijfelde gebeden om uitredding, jammerklachten, aanklachten, protesten. [...] Zelfs de roep om wraak ontbreekt niet’. En dus: ‘Lofprijzing mag zo breed zijn als de inhoud van het boek der Psalmen’. Op grond van Paulus’ woorden over ‘psalmen, lofzangen en geestelijke liederen’ is Van de Poll van mening dat er in de nieuwtestamentische kerk meer mag klinken dan alleen psalmen. Hij beschouwt de trits van Paulus als een opsomming van categorieën. *Hymnen*

staan dan voor ‘zoiets als een christelijke psalm’ en *geestelijke liederen* voor ‘geesteslied’, een op het moment ingegeven lied, spontaan gezongen onder inspiratie van de Geest, eventueel in tongen. Echter, niet ieder lied dat zich als geïnspireerd aandient is ook werkelijk een boodschap van de Geest en dat impliceert dat er ruimte moet zijn voor risico’s, namelijk minder geslaagde bijdragen.

Deel III van het boek draagt de titel ‘Samenkomst’ en gaat over de praktijk aan de hand van de indeling *Vieren, Verzorgen, Vormgeven* en *Voorgaan*. Dit deel wordt afgesloten met *Voorbeelden*, uitgewerkte rituelen (orden van dienst, formulieren) voor een doopdienst, kinderzegening, huwelijksinzegening en begrafenissen.

Betekenis Het boek is in eerste instantie geschreven voor evangelicale groeperingen en gemeenschappen. De evangelicale geloofspraktijk oefent in onze tijd onmiskenbaar aantrekkingskracht uit op de traditionele gereformeerde kerken. Daar waar het gaat om kerkelijke samenkomsten en liturgie ligt die aantrekkelijkheid doorgaans in de sfeer, die men als ongedwongen ervaart, in muziek en teksten, die men aansprekend vindt, in de ruime aandacht voor gevoel en beleving, in specifieke accenten zoals het benoemen en aanwijzen van het werk van de Geest, in de context die men als missionair en laagdrempelig

‘De evangelicale geloofspraktijk oefent in onze tijd onmiskenbaar aantrekkingskracht uit op de traditionele gereformeerde kerken’

ervaart, in het ogenschijnlijk ontbreken van tradities die remmend werken. En dat alles zonder dat er ten aanzien van de boodschap – Jezus Christus en die gekruisigd – concessies gedaan hoeven worden. Je merkt iets van die grote aantrekkingskracht in bijvoorbeeld het zingen van liederen van evangelicale signatuur, in hoe er over liturgie en kerkdienst wordt gedacht en in het overnemen van bepaalde vormen en formuleringen. Wat heeft het boek van Van de Poll ons te zeggen? Allereerst dat liturgie een universeel verschijnsel is. Je kunt als kerkgemeenschap niet besluiten er wel of niet aan te doen, het is er, per definitie. Waar mensen in groepen samenkomen treedt altijd stilering op. Zodra er sprake is van herhaling – en dat is bij kerkdiensten nu eenmaal het geval – krijgt die stilering vaste vormen. Er groeit een eigen begrippenapparaat, een eigen taalveld, een eigen complex van gewoonten en gebruiken. Ook ‘ongedwongen doen’ en ‘ruimte voor spontaniteit’ zijn onderhevig aan dat proces. Een tweede punt dat duidelijk wordt uit het boek van Van de Poll is dat er in de brede evangelicale wereld een beweging van liturgische bezinning en herbronning aan de gang is; het boek is er zelf een voorbeeld van. Met landelijke voorschriften of regelgeving heeft de schrijver niet zo veel, maar hij pleit er wel voor om in de eigen praktijk liturgisch bewust te werk te gaan. Wat Van de Poll daarover zegt en schrijft is eigenlijk heel klassiek. Daarin zal de lezer ontdekken dat een aantrekkelijke, aansprekende kerkdienst niet strijdig is

*‘In de brede
evangelicale wereld
is een beweging van
liturgische bezinning
en herbronning
aan de gang’*

met aandacht voor liturgie. Vervolgens staan er in het boek allerlei aanwijzingen voor de praktijk, en ook kritiek. Want Van de Poll mag van harte in zijn eigen evangelische traditie staan, hij durft ook de vinger bij zwakke plekken te leggen. Hierboven kwamen al kritische notities t.a.v. de muziekpraktijk en de zangdienst naar voren. Elders is te lezen hoe hij wijst op de inhoudelijke zwakte van veel opwekkingsliederen. De schrijver plaatst ook kanttekeningen bij ‘zingen uit de muur’ – de beamer – waardoor liederen op papier verdwijnen, want ‘naast de Bijbel was het gezangboek de belangrijkste bron voor zowel liturgie als persoonlijke devotie’. Hij legt de vinger bij het zingen in de Geest, dat als het te vaak gebeurt een maniertje wordt. Hij vraagt zich af of de huidige praktijk van de zangdienst de gedachte weerspiegelt dat de intensiteit van Gods aanwezigheid afhankelijk is van de hoeveelheid lof die wij Hem offeren. Hij oefent ook stevige kritiek uit op de gedachte dat de lofprijzing een wapen is in de strijd die plaats vindt in de geestelijke gewesten. Hij ontmaskert valse tegenstellingen: ‘De ware tegenstelling is die tussen orde

en wanorde (tegenover: regels beknotten de vrijheid), tussen zeggingskracht en nietszeggendheid, tussen inspiratie en luiheid (beide tegenover: spontaan opgekomen teksten/gebeden/bijdragen zijn echter zijn dan voorbereide), tussen kwaliteit en vervlakking (tegenover: aandacht vragen voor kwaliteit is elitair), tussen stijl en eigendunk (tegenover: informeel is kenmerk van het ware), tussen vorm en vormdienst (tegenover: aandacht voor vormen is overbodig).’

Van de Poll heeft de materie goed doorzocht. De paragrafen over de kenmerken van de evangelicale liturgiepraktijk en de achterliggende overtuigingen zijn boeiend om te lezen. Wat hij schrijft over de functies van zang in de samenkomst is behartigenswaardig. Daarmee is het boek nog geen handboek voor liturgie; daarvoor is de opzet te specifiek op de evangelische traditie en praktijk gericht. Dat laatste verklaart wellicht ook waarom bepaalde gebruiken, praktijken en opvattingen alleen worden beschreven, zonder dat er een onderbouwing of afweging bij wordt gegeven.

Evert W. van de Poll, *Samen in de naam van Jezus. Over evangelische liturgie en muziek. Zoetermeer* (Uitgeverij Boekencentrum), 2009. ISBN 978 90 239 2349 7. 246 pagina's, € 21,50.

✚ SAMENVATTING

Evert W. van de Poll heeft een boeiend boek geschreven over de evangelicale liturgiepraktijk. Diverse aspecten komen uitvoerig aan bod. Omdat de evangelicale liedcultuur aantrekkingskracht uitoefent op de traditionele kerken, is het goed om kennis te nemen van de achtergronden en motieven daarvan, en ze tegen het licht te houden.

De barbecueënde kerk

TEKST: KLAAS VAN DEN GEEST, PREDIKANT TE ALPHEN AAN DEN RIJN /// FOTO: HENK-WILLEM LAAN, ICHTHUSKERK, 'S-GRAVENHAGE

Wat maakt een kerk tot kerk? Moet een kerk gezellig zijn? Soms lijkt het alsof het daarbij blijft.

De kerk is een familie, we zijn broers en zussen. God is onze Vader, de kerk onze moeder, wij Gods gezin. Prachtige metaforen: wat doen we daarmee? In de praktijk betekent het, dat we hoge eisen stellen aan de kerk, aan de kwaliteit van de gemeenschap. Komt dat doordat we de kerk te veel op één lijn stellen met onze familieweekends en verjaardagsvissites? Dat je familie alles voor je betekent, en dat je elkaar altijd maar blijft opzoeken voor verjaardagen en tijdens familieweekenden wil niet zeggen dat het in de familiekring altijd tot diepe gesprekken en contacten komt. Het vereist veel fijngevoeligheid, geduld en wijsheid om binnen die kring open en eerlijk te praten over wat gevoelig ligt en spanning geeft. Dat stelt hoge eisen aan de manier waarop je met elkaar omgaat. Dan moet iedereen dat wel leren of kunnen opbrengen. Het betekent dat je samen de werkelijkheid accepteert, dat het niet altijd en met iedereen koek en ei is. Je erkent eerlijk dat ieder zijn/haar eigen karakter heeft, zijn/haar eigen leven. Je geeft elkaar dan bewust ruimte. Je beseft: als familie, vroeger hecht en één, kun je uit elkaar groeien, zeker in onze tijd van individualisering en mobiliteit: je woont vaak niet meer bij elkaar in de buurt, ieder gezinslid heeft zo z'n eigen

ontwikkeling, interesses en netwerken. Dat hoeft geen punt te zijn als je dat met elkaar benoemt en erkent. Dan kun je familierelaties ook relativeren: er niet té veel van verwachten. Want te hoge verwachtingen leiden onherroepelijk tot teleurstellingen.

'In heel wat recreatiegebieden stijgt de rook van onze vleesoffers op: weer een kerk aan het barbecueën.'

Nu, zou zoiets ook niet gelden voor de kerkelijke familie? Ook daarin zijn we soms zo op elkaar gefixeerd, dat er zo maar allerlei verwachtingen ontstaan en dus ook teleurstellingen. De fixatie op interne verhoudingen gaat gemakkelijk ten koste van de aandacht voor de mens in nood, in een samenleving vol mensen zonder kind of kraai. We moeten het gezellig hebben met elkaar, het moet leuk zijn in de kerk, daar doen we ons best voor. Steeds meer kerken organiseren gemeentedagen of -weekends. In heel wat recreatiegebieden stijgt de rook van onze vleesoffers op: weer een kerk aan het barbecueën!

Serius Ik zeg daar niets van, ik kan best genieten van zulke ontmoetingen. Maar tegelijk stel ik een vraag: gaat het dan ook

ergens over? O, u zult zeggen: juist daar heb ik zulke zinvolle contacten en gesprekken. Je leert elkaar kennen, dat is toch belangrijk? We zijn toch een

gemeenschap, een gemeenschap der heiligen? Dat betekent toch, dat je als broeders en zusters er voor elkaar bent, elkaars moeiten en vreugden deelt (1 Kor.12:26)? En daarvoor is een gemeentedag of barbecue toch een prima middel?

Maar dat is nu het punt: dat 'gemeenschap der heiligen'. Juist daarom die vraag: gaat het bij al die gezelligheid ergens over? Over God, over onze verbondenheid met Hem, onze band met elkaar in Hem? Het lijkt alsof we heel gemakkelijk babbelen over vakantie en werk, maar dat het stil wordt als het over God en geloven gaat. En nog stiller als iemand een persoonlijke vraag stelt, over je huwelijk, je gebedsleven, zonden in je leven, je omgang met de Heer. 'Ja, maar dat gooi ik echt niet op straat! Dat deel ik niet zo maar met iedereen!' Nee, terecht. Maar toch: wat delen we met elkaar bij al die ontmoetingen, ook op kleine groepen of wijkkringavonden? Velen vinden, dat het daar 'niet altijd' over serieuze zaken hoeft te gaan. En

dat hoor je dan zo vaak zeggen, dat het lijkt of het zelfs helemaal niet meer mag, alsof we daar bang voor zijn... Maar wat is nu een kerk, wat maakt een kerk tot kerk? Wat is de meerwaarde van

je familie in Christus ten opzichte van andere relaties met mensen met wie je het 'gezellig' hebt? Wat maakt de ontmoeting met mijn broer en zus in

'Een kerk is een

gemeenschap waarin

God ter sprake komt. God

spreekt daar.'

Christus tot iets anders dan een praatje over het weer of een bridgeavond in een café? Ik zou zeggen: een kerk is een gemeenschap waarin God ter sprake komt. Ter sprake: *God* spreekt daar! Doordat God spreekt is er een kerk. Jezus gebruikt het beeld van de herder die zijn schapen roept bij hun naam (Joh. 10:3). Een prachtig beeld: het zijn zijn *eigen* schapen, die Hij roept bij hun *eigen* naam. Zo persoonlijk komt Hij naar mensen toe: intieme verbondenheid en gemeenschap!

Christus delen Deze gelijkenis kun je doortrekken naar Gods gemeente vandaag. Wat praten wij soms platvloers en menselijk over de kerk! De kerk als gezelligheidsvereniging! Maar, en dat beseffen we vaak niet, dus ook als haard van conflicten en teleurstelling. Juist doordat we er zo'n platte gemeenschap van maken, verzanden we soms ook in plat gekibbel.

De kerk is kerk omdat God daar spreekt. Spreekt Hij dan ook in al onze ontmoetingen? De kerk is Gods familie, omdat

'de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk als leden gemeenschap hebben met de Here Christus en deel hebben aan al zijn schatten en gaven' (Heid. Cat. antw. 55). Een kerk is een gemeenschap waarin je Christus met elkaar deelt. En dat gebeurt 'door zijn Geest en Woord in eenheid van het ware geloof' (antw. 54)! Christus' Geest en Woord, die maken de kerk tot kerk! Die smeden ons samen tot één familie: 'Wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden, wij zijn allen van één Geest doordrenkt' (I Kor. 12:13). De Geest van Christus bindt ons samen. En die Geest is meer dan geest van gezelligheid en sfeer. Die Geest spreekt en getuigt: van Christus. Zo horen we de stem van de goede herder, die zijn schapen bij name roept. Bij name, heel persoonlijk, in je hart. En dat doet Hij juist in die gemeenschap. Daarom: 'allen samen en ieder persoonlijk': de

gemeenschap wordt genoemd vóór het persoonlijke. In dat grotere geheel van het lichaam van Christus kan ik pas echt mijn persoonlijke verbondenheid met Hem ontdekken en ervaren. En zo kijk je naar links, naar rechts: daar zit zowaar mijn broer, mijn zus in Christus! Hij dus ook, zij ook al! Zo verwonder ik me, over hoe hij ons samenbracht, zulke verschillende mensen. Mag ik dat dan ook merken, horen, ervaren? Juist als ik die broer en zus ontmoet en spreek? Delen we dan dat wonder: dat we samen gekocht zijn met zijn bloed, geheiligd door zijn Geest? En is het dan ook onze gezamenlijke zorg, of die ander het goed heeft met God? Juist als er strijd is, of zonde, of leed? Durven we het aan: bij al die oppervlakkige ontmoetingen door te vragen, God aan de orde te stellen, voor te stellen om samen te bid-

den? En is dat dan: serieus versus gezellig? Juist zo'n tweedeling is gekunsteld. Ik ken die ander niet via de voetbalvereniging maar via Christus. En dus wil ik die ander ontmoeten in zijn Geest. Daar is, wonderlijk genoeg, moed voor nodig. Omdat we het zo gemakkelijk vinden om te praten over neutrale dingen waar niemand zich aan kan storen en het blijkbaar zo lastig vinden om God ter sprake te brengen. We moeten dus durven, gewoon doen! En: het is te leren, te beoefenen. De kerk: Gods huis, 'waar alles spreekt van Hem' (Psalm 27:3 berijmd)!

'De Geest van Christus bindt ons samen. En die Geest is meer dan geest van gezelligheid en sfeer.'

Gebedsliturgie

‘MAAK ME NIET ARM, MAAR OOK NIET RIJK,

VOED ME SLECHTS MET WAT IK NODIG HEB’

(Spreuken 30 : 8b)

Agur, de zoon van Jake, is een boeiende man. Door Gods goede zorg hebben we een prachtig hoofdstuk wijsheid aan hem te danken. Met bijvoorbeeld deze spreuk over, zo lijkt het, het verstandige midden. ‘Met de uitersten heb ik moeite, Here, dus geeft U mij maar modaal. Niet rijk, want ik zou zomaar kunnen denken dat ik wel zonder U kan. En niet arm, want ik zou zomaar proletarisch gaan winkelen, en dat raakt uw eer, al mag het van de bisschop ...’ Maar is dat nu zo? Is Agur inderdaad de gebedsleraar van ‘modaal’? Nee, hij zegt iets anders. Hij zegt: ‘Here, geeft U me alstublieft *wat ik nodig heb.*’

Maar ja, wat heeft een mens *nodig*? Wat zal hij bidden tot zijn God? Als hij in nood, is kent zijn klacht soms geen maat. En als het hem goed gaat, verzint hij soms de gekste dingen. Want wat een mens al niet denkt nodig te hebben soms ... Bovendien: het is maar een kleine stap naar het ‘probleem’ van de onverhoorde gebeden, de smartelijke, soms verwijtende vraag naar de schijnbaar afwezige God.

Agur vraagt dan ook niet: ‘Geef U mij wat ik nodig vind, maar: wat nodig is volgens U.’ Hij houdt die lastige vraag van wat nodig is niet in eigen hand, maar legt hem bij God neer. Ene ds. Jacobus Revius (1586-1658) heeft dat ook prachtig verwoord. Hij schreef *Cort gebed*, en dat gaat zo:

Het goede wilt ons, Heer, toemeten, / T'sy dat wij 't bidden, of vergeten.

Het quade geeft ons nimmermeer / Al baden wy het noch soo seer.

Kijk, dat is Agurs wijsheid ten voeten uit. Die begint met de erkenning dat wij slecht weten wat nodig is voor ons. Zeker, wij hebben daarin een eigen geloofsverantwoordelijkheid. Maar wij kennen Gods plan met ons leven niet; we weten alleen de uitkomst! Dus bidden wij best oprecht en doordacht voor dingen die goed voor ons zijn. Maar we vergeten er ook zomaar, zeker als onze privéverlangens de boventoon voeren in ons hart. En andersom: we bidden best oprecht ramp en gevaar bij ons weg. Maar soms smeken we God dwingend om dingen die slecht voor ons zouden zijn omdat God een heel ander en beter plan met ons heeft.

Dus geef dat nou uit handen, zeggen Agur en Revius. En vat je gebed vol goed en kwaad samen met: ‘Kortom, Here, geef mij wat goed voor me is, of ik het nu vroeg of niet, en houd bij me weg wat niet goed voor me is, al sméékte ik U erom!’ Oftewel, zoals onze Heiland zei: Vader, niet zoals Ik het wil, maar zoals U het wilt. Kinderlijke gebedsliturgie is dat, vol nederigheid, overgave en ... vertrouwen!

*Here, geef mij wat goed voor me is,
of ik het nu vroeg of niet, en houd bij me weg
wat niet goed voor me is, al sméékte ik U erom.*

Geen andere goden

TEKST: DR. HANS BURGER, PREDIKANT TE FRANEKER ///

Geen andere goden? Waar gaat dat over? In onze seculiere samenleving lijken de goden achter de horizon verdwenen te zijn. Ze verschijnen hoogstens weer in beeld via de Islam. Voor de seculiere westerling zijn er geen goden meer. Maar wie dat denkt, vergist zich, stelt Tim Keller.

In de inleiding van zijn nieuwste boek *Namaakgoden* laat hij zien dat innerlijke afgoderij, die van het hart, universeel is (p. 13). Er zijn tal van namaakgoden. Je ziet hoe ze hun invloed laten gelden, en ook hoe ze op een verwoestende manier teleurstellen. Keller laat dat aan het begin zien met een aantal voorbeelden: een tragische reeks zelfmoorden van topstukken uit de financiële wereld toen de huidige economische crisis begon.

Afgodenfabriek Want wat is afgoderij? Bij afgoderij gaan mensen met een ‘onvolkomen vreugde’ van deze wereld aan de haal en bouwen er hun hele leven op (p. 10). Goede dingen worden vergoddelijkt en tot het centrum van ons leven gemaakt, in de hoop dat ze ons zekerheid en vervulling zullen geven (p. 13). Keller werkt met een centrale reformatorische gedachte. Je treft die aan in de Heidelbergse Catechismus (v/a 95), en sterker nog, bij Maarten Luther. ‘Altijd wanneer wij iets fout doen, is afgoderij de oorzaak. Niemand heeft dit beter gezien dan Maarten Luther’, schrijft Keller (p. 153). Zijn boek is een prachtig geslaagde poging om dit te laten zien: altijd als wij de fout in gaan, overtreden we ook het eerste gebod. De reformatorische gedachte dat het hart van de mens een afgodenfabriek is (Calvijn in zijn *Institutie*, I.11.8) wordt door

Keller op een eigentijdse en concrete manier tot leven gebracht. Keller loopt vervolgens in een aantal hoofdstukken concrete afgoden langs: kinderen (hoofdstuk 1), liefde en seks (hoofdstuk 2), geld (hoofdstuk 3), succes (hoofdstuk 4), macht (hoofdstuk 5). In hoofdstuk 6 noemt hij meer verborgen afgoden, die moeilijker aan te wijzen zijn, zoals economische groei en winst, de eigen natie, maar ook religieuze afgoden als leerstellige zuiverheid, morele onberispelijkheid of pastorale prestaties. Keller gaat op soms zeer onthullende en inzichtgevende wijze in op de voor de hand liggende afgoden als geld, seks en macht, maar hij laat

ook zien hoe op een veel meer verholde en complexe manier afgoden hun verwrongen invloed kunnen laten gelden. Hij onderscheidt oppervlakkige afgoden van diepe afgoden. Tot die laatste categorie rekent hij macht, bevestiging, comfort, touwtjes-in-handen (p. 71). Als het over afgoderij gaat, gaat het op een heel existentieel niveau over wat ons ten diepste drijft en wat onze diepste behoeften zijn. Het gaat over onze identiteit en over waar wij onze identiteit aan ontlelen.

Ontmaskering Het zal niet verbazen dat Keller niet met een simplistische oplossing komt voor dit probleem van

onze afgoderij. Wanneer het over ons hart gaat, onze drijfveren, onze diepste behoeften, dan zijn er geen gemakkelijke oplossingen. Als eerste moet je je afgoden natuurlijk herkennen. Voor die ontmaskering biedt het boek veel materiaal. Al was het maar de waarneming dat bij een serie over de zeven hoofdzonden bij een mannenontbijt de opkomst het laagst was toen de hebzucht aan de orde was. ‘Hebzucht verbergt zich immers voor zijn slachtoffers’ (p. 62). Maar ook in het laatste hoofdstuk (Zoek en vervang uw afgoden) vragen als:

‘Als het over afgoderij gaat, gaat het op een heel existentieel niveau over wat ons ten diepste drijft en wat onze diepste behoeften zijn’

waar denkt u gewoonlijk aan om vreugde en vrede in het verborgene van uw hart te krijgen? Waaraan besteed je je geld? Wat is je dagelijks functionerende redding? Wat zijn je meest onbeheersbare emoties (p. 155-156)?

Het tweede is echter veel belangrijker: hoe vervang je je afgoden? Keer op keer laat Keller zien dat alleen het evangelie van Jezus Christus van afgoden kan bevrijden. Als elke overtreding van een gebod te herleiden is tot afgoderij, dan is ook een verandering van ons leven alleen mogelijk wanneer God zelf weer de eerste in ons leven is geworden. Dat kan doordat je ontdekt dat Jezus alles is wat je nodig hebt (p. 37); doordat het tot je doordringt dat de Heer tegen ons zegt: ‘Ik ben de ware bruidegom. Weet dat Ik je liefheb’ (p. 56); doordat je je zekerheid en je identiteit in Christus vindt (p. 71); doordat Jezus in zijn zwakheid de afgod van het succes ontmaskert (p. 93v). Oftewel, je wordt verlost van je afgoden wanneer je je verheugt over Gods offerende lijdende liefde voor ons

(p. 158). Alleen vreugde in Christus kan werkelijk de vervulling geven die nodig is voor de bevrijding van namaakgoden; afgoden zijn immers bijna altijd op zich een goede zaak (p. 159).

Keller ontmaskert afgoden, laat zien hoe diep afgoderij ingrijpt en wijst van-

uit het evangelie een weg terug naar de ene God.

Daarom is het boek niet alleen van belang voor seculiere westerlingen, maar ook voor christenen met een wettisch verleden of met een oppervlakkig beeld van zonde, waarbij ze alleen nog denken aan het overtreden van een los gebodje. Het begrip zonde, de overtreding van

individuele geboden, de vernieuwing van ons leven, het valt allemaal pas op zijn plaats in het licht van het eerste gebod: geen andere goden, maar echte liefde voor de enige God.

Bijbelverhalen Waar ik in het boek ook van genoten heb is hoe Keller als prediker Bijbelverhalen tot leven brengt vanuit zowel de thematiek van afgoderij als het evangelie van Jezus Christus. Bij elke afgod of elk complex van afgoden gebruikt Keller een Bijbelverhaal, dat hierdoor vaak op een verrassende manier belicht wordt. Het is voor iedereen die Bijbelverhalen wil leren verstaan in zijn eigen leven leerzaam om deze uitlegger aan het werk te zien. Hoogtepunt vond ik Kellers uitleg van het verhaal van Jacob, Lea en Rachel in het hoofdstuk over liefde en seksualiteit. Jacob was uit op apocalyptische seks en verafgoodde Rachel. Lea is hier het slachtoffer van, en probeert als traditionalist haar identiteit te vinden in haar relatie met haar man en haar kinderen.

Tim Keller NAMAAK- GODEN

*De lege beloften van
geld, seks en macht,
en de enige
werkelijke hoop*

Keller tekent Jezus hier als de zoon van Lea, de vrouw die onaantrekkelijk was. Hij heeft de zwakke, niet gewilde, niet geliefde mensen lief. Zo laat Keller zien dat de Bijbelverhalen tegelijk over ons gaan en over Jezus Christus.

Het is een goede zaak dat Keller bezig is de vrucht van zijn werk als voorganger van Redeemer Presbyterian Church in New York ook schriftelijk vast te leggen; na *In alle redelijkheid* en *De vrijgevege God* nu ook in dit boek. In november verschijnt in Amerika *Generous Justice*, en ook dat wordt terecht net als zijn andere boeken door uitgeverij Van Wijnen direct vertaald en op de Nederlandse markt gebracht. *Namaakgoden* bevat geen verwerkingsmateriaal, maar is daarom niet minder geschikt om samen te lezen en te verwerken. Het is een boek met een confronterende maar vooral bevrijdende boodschap, een boek dat heel concreet helpt om God te vinden in Jezus Christus en Hem als God te eren en lief te hebben.

/// N.a.v. Tim Keller, *Namaakgoden. De lege beloften van geld, seks en macht, en de enige werkelijke hoop*. Franeker (Van Wijnen), 2010, 184 pagina's, € 16,95

Bouwen aan respectvolle relaties

Over het werk van de Stichting Evangelie & Moslims

TEKST: ERNST LEEFTINK, PREDIKANT TE ASSEN-PEELO EN SAMEN MET DS. LUCIUS DE GRAAFF AFGEVAARDIGDE NAMENS DE GKV IN HET BESTUUR VAN E&M. ///

Al meer dan 30 jaar is de Stichting Evangelie & Moslims (E&M) bezig kerken en gemeenteleden te helpen met hun getuigenis en dienst onder moslims in Nederland. In een tweetal artikelen wil ik aandacht vragen voor het werk van de stichting.

Dit eerste artikel gaat over de opdracht en de uitgangspunten: vanuit welke missie wil E&M de kerken toerusten en ondersteunen? In een tweede artikel zal ik proberen aan te geven, wat E&M allemaal concreet doet en kan betekenen voor kerken en gemeenteleden.

Gods vaderhart ‘Waarom moeten jullie nu zo nodig onder moslims werken?’ Die vraag wordt af en toe gesteld aan christenen die actief zijn met evangelisatie onder moslims. Achter die vraag zit vaak de onuitgesproken gedachte, dat moslims en christenen dezelfde God dienen, en dat zowel hun als onze traditie terug te voeren is op Abraham. In zijn voorwoord op het jaarverslag 2009 gaf de voorzitter van E&M, Piet Jonkers, het volgende antwoord op die vraag: ‘Steevast wijs ik dan naar het

vaderhart van God zoals dat bijvoorbeeld naar voren komt in die ontroerende jammerklacht van de profeet Jesaja: “Gij immers zijt onze Vader; want Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet; Gij, HERE, zijt onze Vader, onze Verlosser van oudsher is uw naam” (Jes. 63:16).’

Teruggrijpen naar Abraham is niets, zelfs het mogen dragen van de naam Israël, nieuwe naam van aartsvader Jakob, is uiteindelijk niets. Het gaat erom dat je zeker mag weten dat God je Vader is. Dat vaderhart van God, dat in de islam ontbreekt, die rode draad die door de hele Bijbel heen zichtbaar is en die uiteindelijk in Jezus tot zijn volle luister is gekomen, dát is wat ons drijft.’ Dit bevolgen antwoord geeft de motivatie aan van alle betrokkenen bij het werk van E&M. In het beleidsplan voor de jaren 2009 t/m 2012 van de stichting staat het volgende:

‘Onze opdracht is: bouwen aan respectvolle relaties met moslims, waarbij in woorden en daden zichtbaar wordt dat Jezus Christus het waard is om geëerd en gediend te worden als Redder en Heer; en christelijke gemeenten in ons land ondersteunen om gelovigen uit de

wereld van de islam van harte welkom te heten, om samen de rijkdom van het evangelie van Jezus Christus te leren kennen en daaruit leven. Deze opdracht wordt vervolgens uitgewerkt in drie uitgangspunten.

Getuigen Het eerste uitgangspunt is onze houding als getuigen van Jezus Christus. Moslims zien hun godsdienst als een voortzetting van de boodschap van de ‘eerdere profeten’ Abraham, Mozes, David en Jezus. Tegelijk presenteren zij de islam ook als een correctie op de christelijke leer van de drie-eenheid en de verzoening. De godheid van Jezus, zijn verzoenend lijden en sterven en zijn opstanding worden ontkend. Veel moslims beschouwen de Bijbel als een vervalsing.

Wanneer moslims dit getuigenis van Jezus afwijzen, raakt dit het hart van het christelijk geloof. In de ontmoeting met moslims kun je hier als christen en als gemeente van Christus niet aan voorbijgaan, maar zul je er op een eerlijke wijze met hen over in gesprek moeten komen, altijd bereid om verantwoording af te leggen van de hoop die in je is (1 Petr. 3:15). Het gaat niet om onze

mening tegenover die van anderen. Het gaat erom dat er recht gedaan wordt aan God, die Zich ten volle geopenbaard heeft in Christus. In Hem heeft God zijn hart laten zien en zijn glorie getoond. Zijn weg van verlossing en verzoening als de Ene voor allen is de enige hoop voor alle mensen. (2 Kor. 5: 11-21).

Jezus heeft zijn leerlingen opgedragen getuige van Hem te zijn en iedereen uit te nodigen en op te roepen om Hem te aanvaarden als

Redder en Heer (Luk. 24: 47-48). Aan die opdracht willen christenen ook gehoorzaam zijn wanneer ze moslims ontmoeten. Ongeacht of moslims in ons land nou geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving, ongeacht hoe ze zich opstellen tegenover de westerse cultuur, het evangelie heeft hun iets te zeggen. Daarbij weet iedere gelovige zich afhankelijk van God. Hij is het Zelf die zich aan mensen bekendmaakt. Aan elk getuigenis over Jezus Christus gaat daarom het gebed om de werking van de Heilige Geest vooraf (Hand. 4:31).

Verantwoordelijkheid Het tweede uitgangspunt bij het uitvoeren van de opdracht van E&M is onze verantwoordelijkheid in een verdeelde samenleving. De HERE God heeft zijn kinderen opgedragen om Hem lief te hebben boven alles en hun naaste als zichzelf. Als christen behoort je je daarom in te zetten voor vrede en gerechtigheid. Over de grenzen van levensovertuigingen en bevolkingsgroepen heen dien je het goede voor de ander te zoeken, zelfs wanneer mensen je vijandig gezind zijn (Rom. 12:21 en 13:8). Ook voor je

houding naar nieuwkomers geldt dit onverkort (Lev. 19:34). Zoals Jezus anderen diende, wil een christen dat ook (Mat. 20:26b-28).

Een belangrijk onderdeel van het christelijk erfgoed in Nederland is de godsdienstvrijheid. Dat betekent dat ook moslims in ons land net als ieder ander in vrijheid hun geloof kunnen belijden. Zij dienen met respect bejegend te worden, uit ontzag voor God die ons mensen geschapen heeft (1 Petr. 3). Daar moeten de kerken zich actief voor blijven inzetten.

Met voortdurende zorg moet je echter ook constateren dat in veel landen met een moslimmeerderheid geen ruimte en vrijheid is voor etnische en religieuze minderheden; vooral christenen en zij die de islam verlaten zijn daar de dupe van. Wanneer in Nederland christenen en moslims en andere bevolkingsgroepen respectvol en vreedzaam samenleven, dient de positie van de christenen in moslimlanden daarin ook betrokken te worden. Ook zij hebben

recht op hun geloofsvrijheid en een rechtvaardige behandeling.

Gastvrijheid Het derde uitgangspunt heeft betrekking op onze gastvrijheid naar nieuwe gelovigen. De Stichting Evangelie & Moslims kan haar werk namens en vanuit veel kerken van de gereformeerde gezindte doen. Daardoor is er in vergelijking met veel andere landen sprake van een relatief grote betrokkenheid van veel gemeenten in ons land bij missionair werk onder moslims.

Het Nieuwe Testament laat zien dat de christelijke gemeente een plaats is waar mensen elkaar over de grenzen van etnische afkomst en culturen heen vinden rond het kruis van Christus (Ef. 2:11-22).

Desondanks ervaren de meeste nieuwe gelovigen uit de wereld van de islam hun integratie in de christelijke gemeente als een moeizaam proces. Daarom weten de medewerkers van E&M zich geroepen om nieuwe gelovigen uit de islam en de bestaande christelijke gemeenten met raad en daad bij te staan in hun opdracht om samen te leven uit de rijkdom van het evangelie van Jezus Christus.

Daarnaast mogen gemeenten investeren in aanvullende vormen van christelijke samenkomsten en andere vormen van toerusting. Christenen met een moslimachtergrond hebben daar behoefte aan.

Laat bij velen het gebed en verlangen groeien, dat christelijke gemeenten in ons land een thuis worden voor mensen van alle etnische en culturele achtergronden, die elkaar vinden rond het kruis van Christus: een plaats van verzoening en vernieuwing, een teken van hoop in een verdeelde samenleving.

'Het gaat niet om onze mening tegenover die van anderen. Het gaat erom dat er recht gedaan wordt aan God'

Het geloof is gratis

TEKST: A. VAN DER WEELE EN L. HUIZINGA /// FOTO: A. VAN DER WEELE

Op 10 juli stonden de deuren van het kerkje aan de haven weer open tijdens de jaarlijkse braderie, de Brouwsedag. Er is dan in Brouwershaven van alles te doen voor het hele gezin: meedoen met een muziek Play In, rondneuzen in de vele marktkramen, oude auto's bekijken en noem maar op. De plaatselijke GKv opent haar deuren voor de vele bezoekers van die dag, dit jaar onder het motto: *Crisis?! Het geloof is gratis!*

Met de hele gemeente willen we in de kerk laten zien en horen wat geloven voor ons inhoudt, wat God in ons leven betekent en welke plaats de kerk in ons leven inneemt. Op een dag als deze doen we dat heel laagdrempelig en proberen zo open kerk te zijn. We geven de bezoekers de kans om even te ontspannen onder het genot van een kopje koffie. Er is gelegenheid om een praatje

te maken met kerkleden, met andere bezoekers en met dorpsgenoten. De kinderen konden dit jaar een gebedsbordje maken. Ook was er een fototentoonstelling van foto's die door een broeder van de gemeente gemaakt zijn. Er werden zelfgemaakte kaarten verkocht. Er was een rommel- en warenmarkt achter de kerk, waarvoor gemeentelieden gebak hadden gemaakt en

jam hadden gekookt. Het kerkkoor Jubilate Deo gaf een optreden, niet alleen om naar te luisteren, maar ook om mee te zingen. Er waren christelijke boeken te koop en er lagen allerlei brochures om mee te nemen, zoals van de Bond tegen het Vloeken, de ChristenUnie en dit Koningskind. Dit jaar was de opbrengst van de dag voor Voedselbank Schouwen Duivenland, aansluitend bij het thema. Ook zij lieten iets zien van hun werk hier op het eiland. Kortom, er was genoeg te doen in en om de kerk.

Zaaien In de loop der jaren is de Brouwsedag echt een dag voor de hele gemeente geworden. Vele gaven van gemeenteleden worden voor deze dag aangewend. Het blijkt wel lastig om tot echt diepgaande gesprekken over het geloof te komen. Het publiek is ook enorm divers. Als gemeente hopen en bidden we dat we op de Brouwsedagen zaadjes van geloof in de harten mogen strooien, dat mensen nieuwsgierig worden en interesse krijgen in wat het geloof inhoudt. Wat onze gastvrijheid op deze gezellige dag tot gevolg heeft, weet God alleen.

TEKST: PROF. DR. KEES DE RUIJTER, HOOGLEERAAR PRAKTISCHE THEOLOGIE AAN DE TU IN KAMPEN ///

Kun je een kerklied wel zingen als de theologie van de auteur ongereformeerd is – vrijzinnig of uitgesproken evangelisch?

Of dit de belangrijkste vraag is rond het kerklied betwijfel ik. Inderdaad wordt de vraag soms gesteld. Maar in deze formulering staat die tamelijk los van wat er verder speelt rond ons zingen. Hierbij een paar gedachten die mogelijk helpen om ook het grote verband weer te zien.

Allereerst is belangrijk dat je zingt voor God, want Hij wil er mee geëerd zijn. Daarom is dit vooral een vraag die de zanger zelf moet beantwoorden. Als ik een lied zing voor God, bijvoorbeeld een psalm van David, breng ik niet zo zeer een liedtekst van David ten gehore. Ik zing voor mijn Heer om mezelf te geven aan Hem. Ik eigen me de woorden van een ander toe om mijn lofoffer te brengen. En dat wil ik graag samen met de gemeente doen.

Daarom is voor ons de tekst van een lied belangrijk. Wat we geloven is nauw verbonden met onze eredienst voor God. Kijk naar de liturgie van een kerk en je leert haar theologie kennen. Andersom willen we dus ook graag dat onze theologische overtuiging herkenbaar is in de liturgie. Het is dus niet

overbodig om liedteksten zorgvuldig uit te zoeken.

Maar klinkt de theologie van een auteur altijd door in zijn of haar teksten? Ik ken mooie teksten over God Drie-enig van theologen die toch niet in een persoonlijke God geloven. Dan nog kan ik dankbaar gebruik maken van hun formuleringen. Zo gaat dat als teksten 'gerecycled' worden; misschien gebeurt dat wel nergens zo vaak als in de christelijke eredienst.

'Kijk naar de liturgie van een kerk en je leert haar theologie kennen'

Laten we er nu even van uit gaan dat de tekst op zich genomen zuiver is. Dan kan het toch gaan wringen als je problemen hebt met de overtuigingen van de auteur. Die heeft de tekst wel 'losgelaten' voor publiek gebruik, maar de band met de auteur blijft. Tom Naastepad, auteur van *Eens als de bazuinen klinken*, voelde dat lied vaak misbruikt door een versmald-orthodoxe hantering in EO-kringen. Toe-eigenen kan dus 'stelen' worden!

Overigens is er wel verschil tussen vrijzinnige en evangelische kerklied-auteurs. Samen met een evangelisch christen God aanbidden vind ik geen probleem. Met een echte vrijzinnige wel. Anderzijds vind ik vrijzinnige kerklieddichters vaak dieper en dichter bij de Schrift in hun woordgebruik. Voor een goed antwoord heeft een vraag dus echt een breder verband nodig.

ORIËNTATIEDAG WYCLIFFE

Driebergen - Is werken in het buitenland iets voor jou? De jaarlijkse Oriëntatiedag van Wycliffe Bijbelvertalers is dé gelegenheid om een indruk te krijgen van de werkmogelijkheden binnen onze organisatie. Er worden interessante workshops aangeboden, waarin je kennismaakt met verschillende werkgebieden binnen de organisatie (zoals vertalen, alfabetisering en computerondersteuning).

Binnen de internationale Wycliffe-organisatie zijn duizenden vacatures, voor korte en lange termijn. Er zijn mogelijkheden voor taalkundigen, theologen, alfabetiseringswerkers, antropologen, ICT'ers en (project)managers. Sommige vacatures zijn heel geschikt voor vutters.

De Oriëntatiedag wordt gehouden op DV zaterdag 16 oktober 2010, van 10.00 tot 15.30 uur. Locatie: Driebergen. Geïnteresseerden kunnen zich opgeven via www.wycliffe.nl.

REMONSTRANTEN DOEN MEE MET REFO500

Begin september heeft de Commissie tot de Zaken (landelijk bestuur) van de Remonstrantse Broederschap besloten projectpartner van Refo500 te worden. Daarmee is de Remonstrantse Broederschap het eerste Nederlandse kerkgenootschap dat projectpartner wordt. Volgens Herman Selderhuis, directeur

van Refo500, zorgen de remonstranten voor een interessante verbreding van het project. Het gedachtegoed van de remonstranten heeft duidelijke wortels in de reformatiebeweging van de 16e eeuw. De wijze waarop de remonstranten de beginselen van geloof, vrijheid en tolerantie tegenwoordig vorm geven kan stimulerend werken in het project. Tijdens de opening van Refo500 REWIND FORWARD op zaterdag 30 oktober in de Sint-Janskerk in Gouda zal prof. dr. Christiane Berkvens-Stevelinck, bijzonder hoogleraar Europese cultuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen en remonstrants predikante, deelnemen aan een debat over 'De kerk als kop van Jut' dat door Andries Knevel geleid wordt.

Tom Mikkers, algemeen secretaris van de Remonstrantse Broederschap, is verheugd over de deelname aan Refo500: 'De remonstrantse kerkvader Arminius (1559-1609) en na hem de eerste remonstranten probeerden een brug te slaan tussen het gedachtegoed van Erasmus en Calvijn. Sommige kerkhistorici zien dan ook Arminius en de remonstranten als een eigen stroming binnen de Reformatie. Bij de herdenking van 500 jaar Reformatie zouden de remonstranten dan ook niet mogen ontbreken. Ik zie Refo500 bovendien als een belangrijke vernieuwing van gemeenschappelijke maatschappelijke aanwezigheid van geïnspireerde organisaties en kerken: actueel, pluriform en naar buiten gericht. Vanuit je eigen specialisme, netwerk en mogelijkheden samenwerking zoeken en mooie relevante activiteiten organiseren. Dat biedt ook de beste mogelijkheid om de betekenis van de Reformatie te ontsluiten voor een zo breed mogelijk publiek.'

Refo500

TERUG VAN UITZENDING. HOE NU VERDER?

Deputaten geestelijke verzorging militairen gkv en cgk.

We beginnen meer en meer te wennen aan uitzendingen. Zelfs aan Afghanistan zo langzamerhand. Als er tenminste maar een tijdje geen moeilijk nieuws komt. En dat geeft al aan dat wennen betrekkelijk is. En dat het goed is om soms weer even na te denken, waar we mee bezig zijn, samen met anderen. Het is goed om dat op zijn tijd ook eens te doen met anderen die hetzelfde geloof delen. Want op de thuisfrontdagen van Defensie horen en zien militairen en hun familie genoeg. Maar je vindt er niet je vertrouwde achtergrond.

Daarom organiseren de Deputaten Geestelijke Verzorging Militairen van de Christelijke Gereformeerde en Gereformeerd vrijgemaakte kerken opnieuw een thuisfrontavond. Ze nodigen familie, partner en/of militair uit op **22 oktober 2010**. In Nunspeet kunnen geloofsgenoten met elkaar spreken over de impact van uitzending op hun relatie met wie hen lief zijn en met Wie hen lief is. Op dit soort avonden staat altijd het gesprek centraal. Maar de meeste aandacht zal het onderlinge contact krijgen. Gegevens: 22 oktober van 20.00-22.00 uur. (vanaf 19.30 koffie) Oenenburgkerk, Vlierweg 79, 8072 EV Nunspeet 0341 - 258135

Een ieder die met uitzending te maken krijgt, heeft of had, is van harte welkom, zowel familie en vrienden als de militair zelf. Graag voor 15 okt. 2010 aanmelden. Dit kan bij: H.K. Evers, 0524 - 222923 (evershk@kpnplanet.nl) of G. Bijlenga 0529 - 427040 (deputatengvm@gmail.com).

MICHAZONDAG 2010

Dit jaar valt MichaZondag op 10 oktober. Het thema is '10-10-10' en zal in het teken staan van strijd tegen de armoede. Uitgangspunt is het eerste hoofdstuk van het Bijbelboek Nehemia, waarin wordt beschreven hoe Nehemia rouwt en vast over het onrecht dat de uit ballingschap teruggekeerde Israëlieten werd aangedaan. Hierbij wil de Micha Campagne christenen uitdagen een belofte af te leggen in de strijd tegen armoede, en deze beloftes te 'overhandigen' in de vorm van handafdrukken op papier of foto. Kijk voor meer informatie op www.michacampagne.nl. Klik op de link voor het interview met Joel Edwards (internationaal directeur van de Micha Challenge) in het ND over het thema van de MichaZondag: <http://www.nd.nl/artikelen/2010>.

FOTOGRAFEN GEZOCHT

De beeldredactie van De Reformatie is op zoek naar (amateur)fotografen die het leuk vinden om af en toe iets van hun beeldmateriaal aan De Reformatie ter beschikking te stellen ter publicatie. De beeldredactie werkt per thema uit wat voor afbeeldingen er bij de inhoud van een nummer passen. Fotografen worden regelmatig per e-mail benaderd om naar een bepaald soort afbeelding te zoeken in hun archief of er op uit te gaan om foto's te maken. Het gaat uitsluitend om digitale afbeeldingen. Op dit moment kan er nog geen vergoeding worden uitbetaald aan fotografen. Wel zal altijd de naam van de fotograaf bij de afbeelding vermeld worden. Vind je het leuk om iets van je materiaal gepubliceerd te zien in De Reformatie of heb je nog vragen, neem dan contact op met Froukje van der Wal via reformatie@forwardtekst.nl.

NIEUWE STUDENTENPASTOR TU KAMPEN

Het college van bestuur heeft drs. Peter H. van der Laan benoemd als studentenpastor aan de gereformeerde Theologische Universiteit in Kampen. Van der Laan is predikant in Meppel. Het gaat om een functie met een omvang van 0.1 fte. Van der Laan is de opvolger van ds. Jouk Kruidhof die afgelopen zomer afscheid heeft genomen als studentenpastor. Het pastoraat is erop gericht de studenten te helpen om theologie, geloof en eigen persoonlijkheid met elkaar te verbinden. En verder om hen pastoraal bij te staan in moeiten en problemen die ze soms ondervinden.

**Alweer een dag over armoede?!
leer 2 oktober dieper kijken in Amersfoort**

Kom ook naar de landelijke diakendag
Aanmelden en informatie op www.diaconaalsteunpunt.nl

ACTUELE
THEMA'S

INSPIREREND
KERK ZIJN

Neem nu een jaar-
abonnement voor
2011 en ontvang de
komende nummers
van 2010 GRATIS!

JA,

☐ ik wil een jaarabonnement

☐ ik geef een jaarabonnement kado aan:

Naam

Adres

P.C. Woonplaats

E-mailadres

afzender:

Naam

Adres

P.C. Woonplaats

E-mailadres

Rekeningnummer

Voor een jaarabonnement op De Reformatie betaalt u € 49,95.

**Stuur deze bon naar: De Reformatie, postbus 89, 7730 AB
Ommen of meldt u aan via: www.dereformatie.nl.**

UIT DE KERKEN ///

Overleden:

Emeritus predikant ds. S. de Waard is zaterdag 11 september in zijn woonplaats Deventer overleden. Sietze de Waard werd 22 januari 1916 geboren te Donkerbroek (Friesland). Hij studeerde theologie aan de toenmalige Theologische Hogeschool in Kampen en werd begin 1945 predikant te Maassluis.

Van 1950 tot 1970 was hij predikant in Hardenberg, met uitzondering van 1952, toen hij een jaar legerpredikant was. In 1970 vertrok hij naar Haarlem, in 1974 volgde Vroomshoop.

In 1982 ging hij met emeritaat. Ds. De Waard was in Hardenberg en Bloemendaal ook godsdienstonderwijzer. Verder was hij vele jaren actief in het zendingswerk. Zo was hij hoofdbestuurslid van De Verre Naasten.

Afscheid

Ds. J. Luiten te Alkmaar is per 1 augustus 2010 vrijgesteld van arbeid in de Gereformeerde Kerk te Alkmaar. In de getroffen regeling is op passende wijze uiting gegeven aan de dank die de kerk te Alkmaar jegens ds. Luiten verschuldigd is voor meer dan dertig jaar trouwe ambtsdienst in haar midden. Ds. Luiten blijft als predikant aan de kerk te Alkmaar verbonden en is parttime beschikbaar voor taken in een andere gemeente.

Adreswijzigingen

Ds. L.M. van der Veen, Langendijk 83, 4201 CG Gorinchem, tel. 0183-510655.

Ds. W.T. van Veelen uit Utrecht, Keizer Ottolaan 34, 3632 BW Loenen aan de Vecht.

Beroepen

Te Zevenbergen: kandidaat A.C.N. Geertsema te IJsselmuiden;

Te Beverwijk en te Nieuwegein: kandidaat E.T. van de Kamp te Amersfoort;

Te Zuidlaren: R. van Wijnen te Ureterp.

Zendtijd voor de Kerken

De komende weken kunt u de volgende kerkdienst via radio of televisie volgen: 3 oktober 2010, 11.00 Ned. 2: Samen doen en delen, n.a.v. Efeziërs 2:11-22 Kerkdienst van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt in Winsum.

Voorganger: Ds. Jaap Oosterhuis. Meer informatie over uitzendingen: www.zvk.nl.

Red een Kind

Geef om kinderen.

redeenkind.nl | Giro 1599333

CBF ANBI